

UDK: 821.113.5Gaarder:37

Izvorni znanstveni rad

ODGOJNI I OBRAZOVNI ELEMENTI U ROMANIMA TAJNA IGRAĆIH KARATA I SOFIJIN SVIJET JOSTEINA GAARDERA

Matea Marchini

Drvodjeljska i strojarska škola Rijeka

matea.marchini@gmail.com

SAŽETAK

Cilj ovog rada je ispitati odnos između pedagogije, odnosno teorije i prakse obrazovanja i književnih djela kroz tumačenje romana Jostein Gaardera – Tajna igračih karata i Sofijin svijet. U uvodnom odlomku prikazujemo kako autor odgaja svoje protagoniste, a apostrofiraju se njihovi obrazovni i razvojni elementi. Središnji dio usredotočen je na prezentaciju obrazovanja i nastave, što se podupire usporedbom nastave predmeta Filozofija u romanu i školske prakse. U završnom dijelu, temeljem prethodno navedenih činjenica i čimbenika, predstavljamo protagoniste obaju romana kao zaokružene osobnosti vodeći se Goldbergovim petofaktorskim modelom. Iako su romani nesumnjivo proizvod mašte, vrijedno je istražiti u kojoj mjeri autor može doprinijeti obrazovanju svojih mladih čitatelja putem fikcionalnih likova.

Ključne riječi: pedagoška fikcija, *bildungsroman*, obrazovanje, učenje, zrelost

UVOD

Roman Josteina Gaardera *Tajna igračih karata* jest fantastična priča koja obiluje odgojno-razvojnim porukama, a može se tumačiti i kao pustolovni roman i kao obiteljska saga. Drugi Gaardеров roman, *Sofijin svijet*, uvriježeno se promatra kao fantastična priča koja je napisana na način da se popularno naziva i filozofskom početnicom, a oba romana obiluju odgojnim i razvojnim elementima, stoga ih nije pogrešno nazvati i *bildungsromanima*. Bildungsroman je književni žanr koji se bavi pričom o sazrijevanju i osobnom razvoju glavnog junaka ili junakinje. Ovaj žanr prati protagonistovo putovanje od djetinjstva do odrasle dobi, pri čemu se istražuju njihova iskustva, izazovi, traume i transformacije. Sve navedeno dijelovi su pedagoške prakse. Književnost za djecu i mladež tradicionalno je predvodnica svojom obrazovnom i odgojnom ulogom, a s obzirom na to da se romani, naročito oni za mlade, mogu analizirati i u odnosu na izvanknjiževnu stvarnost, brojne pojave iz zbilje mogu se transformirati i razraditi u književnim tekstovima. Stoga je cilj ovoga rada predstaviti protagoniste obaju romana kao zaokružene ličnosti oslanjajući se na petofaktorski model Lewisa R. Goldberga.

KNJIŽEVNOST KAO POMOĆNICA PEDAGOGIJE

Veselko Tenžera u tekstu *Makar se i posvađali* govori o važnosti književnosti u odgoju i obrazovanju djece. Ističe da proces odrastanja obuhvaća neprekidan proces odgoja i učenja. Učenje se definira kao usvajanje znanja, dok se odgoj odnosi na usvajanje etičkih pravila i navika koje omogućavaju uspješnu socijalizaciju djeteta. Nadalje ističe da odgoj počinje vrlo rano, često već u vrijeme prvih spoznaja, odnosno da dijete može naučiti o etičkim normama i pravilima putem majčinoga negodovanja što ukazuje na važnost odgoja kao neodvojivog dijela odrastanja i formiranja osobnosti. Također naglašava da književnost igra važnu ulogu u tom procesu. Književna djela često odražavaju iskustva i vrijednosti koje su relevantne za čitatelje, a u ovom slučaju, djecu koja čitanjem književnih djela mogu identificirati vlastita iskustva i vrijednosti te tako bolje razumjeti svijet oko sebe. Na kraju, tekst zaključuje da odgoj predstavlja vrijednosnu dimenziju koja uključuje stjecanje znanja, ali također ima za cilj usmjeriti djecu prema pozitivnim kulturnim, duhovnim i etičkim vrijednostima što će pomoći u izgradnji osobnih stavova i cjelovitom razvoju osobnosti djeteta (Tenžera, 1988, 156).

PRIKAZ ODGOJA U ROMANIMA

Odgoj u romanu *Tajna igračih karata*

Roman se otvara prikazom promjena u obiteljskim dinamikama, odnosno odnosom između oca i sina. Protagonist romana, Hans Thomas, je trinaestogodišnji dječak kojega odgaja otac, a s kojim putuje Europom kako bi pronašli Majku i vratili ju kući. Tradicionalna obitelj koja se sastoji od oca, majke i djece postaje rjeđa, a sve više se pojavljuju tzv. *patchwork* obitelji, a „uloga samohranog roditelja više nije odraz socijalne nesreće ili romantičnog fijaska” (Juul, 2008, 9). Odnos između oca i sina je dubok, a Hans Thomas prihvaća očeve odgojne metode, čak i one koje se čine lošima kao što je konzumacija alkohola. Ova bliskost između oca i sina klasičan je primjer angažiranog očinstva, koje se često povezuje s muškom djecom u adolescentnoj dobi:

„Kad sam prestao plakati, natiočio je (tata) malo prepečenice u jednu čašu. (...) Otpio sam nekoliko gutljaja. Okus je bio tako odvratn da nikako nisam shvaćao kako to da otac neprekidno takve stvari cuga” (Gaarder, 2005, 141–142).

Povezanost između oca i sina nije neočekivana, kako navodi Pavao Brajša: „često se veže angažiranost oca uz muško, a majke uz žensko dijete u odnosu na njihove adolescentske probleme” (Brajša, 1995, 115), no ovdje ona leži napose u tome što Hans Thomas nema ni učitelja, ni majku pa otac obnaša sve tri uloge:

„O ocu se svašta može reći, ali nikad nije dosadan pripovjedač. Ne bi se smio zadovoljiti time što je strojar. Da je po momemu, bio bi na državnoj plaći kao filozof” (Gaarder 2005, 26). „ (...) Grom i pakao! – rekoh. Toliko sam bio dugo s ocem da sam poprimio mornarske psinke” (Gaarder 2005, 30). „Nisam ti ništa rekao o brodskom prometu u Srednjoj Europi, odmah bih to popravio. – Što učite u školi, Hans Thomas? – upita otac” (Gaarder, 2005, 50). „ (...) Imam oca koji je možda najmudrija glava sjeverno od Alpa, a ta će glava polagano otupjeti zbog alkohola!” (Gaarder, 2005, 193).

Važno je napomenuti da je očeva angažiranost rezultat obiteljskog prokletstva (podrazumijeva odrastanje djece iz iste obitelji u odsutnosti roditeljske figure). Dakle, očeva prošlost oblikuje njegov odgojni pristup i motivira ga kako bi bio bolji otac, prenoseći važne životne lekcije na sina:

„Nisam na vlastitu tijelu osjetio što znači odrastati bez oca u gradiću na norveškom jugu. Valjda je zato otac, odmah nakon ulaska u Njemačku,

počeo pripovijedati što se dogodilo baki i djedu” (Gaarder, 2005, 20). (...) Dakako, i baka je djelomice kriva što je zanjela, nikad to nije poricala. Malo je teže, mislim, odrediti je li bilo opravdano kažnjavati i dijete. (...) Tako je tata odrastao kao Njemčić. Iako su odrasli Arendalci prestali tući njemačke cure, djeca su i dalje peckala Njemčiča. Djeca i predobro nauče podlost od odraslih” (Gaarder, 2005, 22).

Očeva metoda usmjeravanja, koja uključuje dogovor i zajedničke aktivnosti, služila je kao način kojim bi potaknuo Hansa Thomasa na suradnju, toleranciju i prihvaćanje samoga sebe. Očigledno je da je otac postupao „kao uzor u pozitivnom pravcu djelovanja koji zorno, neposredno i nenametljivo djeluje na mlade ljude” (Rosić, 1998, 195). Primjer toga je njihov dogovor o putovanju, gdje su se obvezali na određena pravila. Tijekom zajedničkih vožnji, otac bi često započinjao razgovore o različitim temama, pružajući tako priliku Hansu Thomasu za razmišljanje i razgovor o njima. Na taj način su provodili vrijeme i razvijali odnos, što je rezultiralo pozitivnim učinkom na Hansa Thomasa:

„Tata i ja smo imali dogovor. Neću se naljutiti budemo li se morali dugo voziti prije noćenja, a on ne smije pušiti u automobilu. (...) Uvijek bi čika pauza počinjala tako da bi otac održao malo predavanje o onom o čemu je razmišljao dok je vozio i dok sam ja na stražnjem sjedalu čitao Paška Patka ili slagao pasijans” (Gaarder, 2005, 17).

Hans Thomas poštuje kako očev autoritet, tako i sposobnost prenošenja znanja i dubokog razmišljanja. Očev entuzijizam za filozofijom i intelektualnim razgovorima inspirirao je Hansa Thomasa da ga vidi kao uzora i cijeni njegovu ulogu kao roditelja i učitelja:

„O ocu se svašta može reći, ali nikad nije dosadan pripovjedač. Ne bi se smio zadovoljiti time što je strojar. Da je po momemu, bio bi na državnoj plaći kao filozof. Jednom je rekao nešto slično. Imamo ministarstva za svašta, rekao je, samo nemamo ministarstvo filozofije” (Gaarder, 2005, 26).

U romanu izostaje figura učitelja kao onoga koji podučava dijete. Iz radnje saznajemo da se Hans Thomas školuje, ali nije prikazano na koji se način izvodi nastava i nije dan opis učitelja, što je često u književnosti za djecu i mladež, ili kako navodi Hranjec (2009, 88) „lik učitelja u većini dječjih romana je tek usputan”. Dojma smo da je tako iz razloga što je „sam tekst na pripovjednoj razini ili pak autorovim izravnim upletanjem dostatno „odgajan” te stoga ne treba glasnogovornika koji bi tu odgojnost reprezentirao ili zastupao” (Hranjec,

2009, 88). Također, Hans Thomas i njegov otac cijene formalno obrazovanje, što ukazuje na važnost obrazovanja. Hans Thomas uviđa da Otac posjeduje kompetencije koje su potrebne učitelju filozofije:

„Jedino što je otac učinio, kako bi dobio potvrdu da je filozof, bilo je to što je upisao filozofiju na Pučkom sveučilištu. Prije toga se načitao svih mogućih knjiga, ali je prošle jeseni išao na tečaj povijesti filozofije u arendalskoj školi za njegu bolesnika” (Gaarder, 2005, 151).

Druga linija odgoja Hansa Thomasa odvija se kroz priče iz *Žemičke Knjižice* koju je neočekivano dobio. Kroz te priče, Hans Thomas otkriva postojanje neobičnih karata na čarobnom Otoku i upoznaje lik Džokera. Unatoč sličnostima između njega i Džokera, Hans Thomas percipira Džokera kao negativnog lika. Džoker se u ovome kontekstu smatra djetetom s podmuklim ponašanjem, odnosno „u obliku agresivnosti, koja je usmjerena k cilju i proračunata” (Winkel, 1996, 56). On često dovodi u opasnost druge karte jer želi da se čuje njegov glas, što pokazuje njegovu egoističnu motivaciju ili je konkretnije usmjeren prema svojim ciljevima i promišljen. U priči, Džoker je opisan kao netko tko ne pripada ni jednoj od standardnih kategorija karata i zbog toga može biti izopćen i udaljen od drugih karata, a to ga čini osobitim:

„Nadalje, za mnoge igre nije nužan džoker, a budući da ga rijetko rabe, dovoljan je jedan. (...) Džoker je glupan, drukčiji od svih ostalih. Nije osmica ili devetka, nije kralj ni dečko. On je izvan svega, a nikomu ne pripada. Zato se može udaljiti, a nikome neće nedostajati” (Gaarder, 2005, 62).

Ova priča poslužila je Hansu Thomasu kao lekcija o kompleksnostima ljudskih odnosa i kao primjer na koji se način treba nositi s ljudima koji imaju različite motivacije i ponašanja.

Obiteljska povijest postaje sve složenijom kako Hans Thomas upoznaje svakog člana obitelji i saznaje više o njihovim pričama i odnosima. Taj odnos može se usporediti s odnosom među prijateljima (Džoker i druge karte) koje je Hans Thomas upoznao na čarobnom Otoku. Naime, saznaje da i njegovu ocu i njemu nedostaju različiti članovi obitelji. Njegovoj baki je otac preminuo kada je bila dijete, pa je odrasla bez oca. Ona je rodila dijete njemačkoga vojnika kojega su poslali u rat, a to dijete se oženilo ženom koja je odlučila otići u Atenu kako bi tražila svoj put i identitet. Ovaj segment romana prikazuje složenost obiteljskih veza i kako prošli događaji mogu utjecati na sadašnje odnose među članovima obitelji:

„Ocu i meni nedostaje otac i djed, žena i mama. Još je nešto ocu palo na pamet. Kad je baka bila dijete, njezina je oca poklopilo stablo pa je umro. I ona je odrastala bez oca. Možda je zato rodila dijete njemačkom vojniku kojega su poslali u rat da pogine. Možda se zato to dijete oženilo ženom koja će pobjeći u Atenu kako bi našla sebe” (Gaarder, 2005, 23).

Dakle, Hans Thomas ima dobar odnos s onim članovima obitelji s kojima je u kontaktu i zbog očeva angažmana kognitivno se razvija u dobrome smjeru što predstavlja odmak od tradicionalnoga fokusa na ulogu majke kao te koja je odgovorna za školski uspjeh djeteta, prihvaćajući dakako školski uspjeh kao mjerilo objektivno kognitivnoga razvoja. Mirela Bedeniković Lež provela je istraživanje upravo na temu uloge majke u školskom uspjehu djeteta iz kojega se može zaključiti kako majčin angažman, osobito neposredna pomoć djetetu u rješavanju školskih zadataka, ima ključan utjecaj na školski uspjeh djeteta. Uspješni učenici često dolaze iz obitelji koje su obrazovane i motivirane za rad s djetetom na njegovim školskim zadacima.

Međutim, istraživanje također pokazuje da neposredna majčina pomoć nije uvijek dugoročno korisna. Umjesto da potiče samostalnost djeteta, majčina pomoć često čini dijete ovisnim o njoj. Kada majka prepušta dijete da radi samo, ono gubi motivaciju i ne uspijeva se samostalno nositi s školskim izazovima. Autorica također ističe da škola često nagrađuje pomoć u učenju školskog gradiva, ali zanemaruje razvoj djetetove motivacije, samostalnosti i širenje njegovih horizonta (Bedeniković Lež, 2009).

Utjecaj prijateljstva na razvoj osobnosti glavnoga lika u romanu „Tajna igračih karata”

Hans Thomas ne razvija tipično prijateljstvo s drugim likovima u romanu. Umjesto toga, postoji uzajamno razumijevanje koje razvija s likovima poput Tref Puba i Herc Kralja. On se osjeća povezano s njima jer su svi na neki način „umotvorine” i osjeća se prihvaćenim. To ukazuje na djetetovu prirodnu potrebu za pripadanjem i povezivanjem s drugim ljudima, što je jedan od ključnih aspekata prijateljstva. Odnosi među ovim likovima nisu tipična prijateljstva, ali se temelje na međusobnom razumijevanju i zajedničkom iskustvu:

„Bili su to Tref Pub i Herc Kralj. (...) Postali su mi prijatelji, samo s važnom razlikom. Nikad nisu shvatili da ne žive na otoku toliko godina koliko ja. Zbog nečega u sebi nikako nisu shvaćali da su zapravo moje umotvorevine” (Gaarder, 2005, 146).

Drugim riječima, dijete inherentno osjeća potrebu za pripadanjem koja je zadovoljena prihvaćanjem određene skupine ili individue, a prijateljstvo se može okarakterizirati kao „specifičan, uzajaman, dvosmjernan odnos koji je odraz iskustva između dva pojedinca” (Klarin, 2006, 57). Ovaj aspekt romana naglašava potrebu za pripadanjem i međusobnim odnosima te kako se ponekad takvi odnosi mogu razviti u okolnostima koje su posebno neobične. Prikazuje i koliko su međuljudski odnosi važni u procesu odrastanja i samoproučavanja.

Odgoj u romanu *Sofjin svijet*

Glavnu junakinju drugoga romana, petnaestogodišnju Sofie Amundsen, u prvome redu odgaja majka, a otac je u njezin odgoj uključen tek povremeno jer je često odsutan zbog poslovnih obveza. Majka smatra da dobro odgaja svoje dijete sve do trenutka kada Sofie istupi iz do tada utvrđenih obrazaca ponašanja koje Majka smatra prihvatljivima.

Sofie, koja je zainteresirana za postavljanje dubokih pitanja o svijetu, suočava se s majčinim nerazumijevanjem i frustracijama:

Sofie: „Kažem ti samo da si postala preprisna sa svijetom. Skroz glupa, drugim riječima.”

Majka: „Ma ne dopuštam ti da sa mnom tako razgovaraš, Sofie” (Gaarder, 2017, 25).

Majka ne razumije Sofjinu znatiželju i stvaralački duh, što dovodi do konflikata. Sofjino pitanje majci o svijetu i njezino nezadovoljstvo ustaljenim odgojnim obrascima pokazuje potrebu za drugačijim pristupom odgoju koji bi podržavao Sofjinu radoznalost i istraživački duh. Ta situacija ukazuje na sukob između tradicionalnog pristupa odgoju, gdje roditelji postavljaju norme i ograničenja, i fenomenološkog pristupa koji potiče djecu na istraživanje i samostalno razmišljanje, odnosno „da bi se iskusilo kako djeca opažaju svijet, kako rješavaju probleme, kako se razvijaju itd., nije dovoljno skrivati se iza stakla iza koga se promatrač ne vidi, niti se ograničavati prethodno danom mrežom kategorija i standardiziranim protokolima promatranja. Istraživanje ovdje znači sudjelovanje u unutarnjoj perspektivi djeteta” (Gudjons, 1994, 41– 42).

Sofijin otvoren um i želja za dubljim razumijevanjem svijeta postupno mijenjaju njezin odnos s majkom te postavljaju temelje za njeno vlastito istraživanje i odrastanje. Posljedično, u navedenom primjeru razvidno je da je Majka narušila Sofjin integritet, no valja naglasiti da je Majka usmjerena

isključivo na Sofijino nedolično izražavanje, no ne i na segment u kojemu Sofie pokušava primijeniti razmišljanje „izvan okvira”.

Ono što Majku udaljava od razumijevanja vlastitoga djeteta jest to što odgoj promatra kao „ispravljanje i popravljanje djeteta uz prijekore kada su se loše ponašala. Sve se svodi na djetetovo priznavanje pogreške i obećanje da se to više neće ponoviti” (Buljubašić-Kuzmanović, 2016, 121). Roditelji bi trebali biti osobe od povjerenja prema kojima će adolescenti osjećati privrženost i osjećati da im mogu povjeriti vlastite probleme, no ponekad roditelji ne smognu snage za to već se nadaju da će problem ili nestati sam od sebe ili misle da to nije njihova briga:

„Toga poslijepodneva nitko više nije spominjao ni droge ni bijele zečeve”
(Gaarder, 2017, 25).

Adolescencija je zahtjevno životno razdoblje kako za roditelje, tako i za djecu. Očuvanje koherentnosti obitelji u ovom razdoblju je od iznimne važnosti, a „sve veća izdvojenost djece iz obitelji zbog obrazovnih, društvenih i rekreativnih aktivnosti može ograničiti roditelje u njihovim nastojanjima da provode vrijeme sa svojom djecom” (Buljan Flander, Karlović, 2004, 97). Djeca sve više pokazuju interes za istraživanjem svijeta izvan doma, što može uzrokovati izazove za roditelje koji pokušavaju uskladiti svoje poslovne obveze s obiteljskim potrebama. U ovim situacijama, važno je povećati prag tolerancije koji bi trebao vrijediti u oba smjera. Roditelji trebaju razumjeti potrebu svoje djece za neovisnošću i istraživanjem svijeta, dok istovremeno djeca trebaju razumjeti roditeljske obaveze i nastojati zajednički pronalaziti ravnotežu između obiteljskih i osobnih potreba. Otvoren dijalog između roditelja i djece može pomoći u razumijevanju i prevladavanju izazova adolescencije te očuvanju koherentnosti obitelji. Drugu liniju Sofijina odgoja predstavlja utjecaj filozofa Alberta Knoxa, koji je uvodi u osnove povijesti filozofije. Filozof djevojčici tako održava tečaj filozofije na kojemu zajedno promišljaju o svijetu oko sebe što Sofiju i potakne na prethodno spomenutu promjenu paradigme djelovanja. Za pretpostaviti je kako je odsutnost oca, dakle potreba za muškom figurom, bio jedan od razloga zašto je Sofie prihvatila učiti od srednjovječnoga, nepoznatog muškarca. Filozof Alberto Knox, u maniri iskusnog učitelja, dobro je procijenio Sofijin karakter i način na koji se treba postaviti prema njoj kako bi ona stekla povjerenje u njega i njegov rad. Osim što joj prenosi znanje o povijesti filozofije, on ju i implicitno odgaja:

„Sofie je razvrstala knjige, fascikle, časopise i plakate točno onako kako je učitelj filozofije opisao u poglavlju o Aristotelu” (Gaarder, 2017, 115).

Kao uporište za tečaj filozofije uzimamo primjer grčkoga društva u kojem znanje i znanost nisu nastajali unutar institucija kao što su škole u današnjem shvaćanju te njihov primarni cilj nije bio odgoj za praktična zanimanja već su proizlazili iz slobodnog vremena. Sofisti su, dakle, promicali ideju učenja koje nije bilo ograničeno na strogo praktične ili ekonomske svrhe, već je bilo vođeno slobodnom intelektualnom radoznalošću i željom za stjecanjem znanja iz vlastitog interesa (Huizinga, 1992, 135).

Uz lik protagonistice Sofie Amundsen vezujemo lik Hilde Knag. Hilde je Sofijina vršnjakinja čija je životna priča u mnogočemu slična Sofijinoj. Njezin otac, major Albert Knag prepoznao je važnost podrške i odgoja svoje kćeri tijekom osjetljivog pubertetskog razdoblja. Iako često nije bio prisutan zbog svojih obaveza, odlučio je djelovati kako bi Hilde omogućio pristup znanju i potaknuo njezino kritičko razmišljanje. Kako bi postigao taj cilj, stvorio je roman koji služi kao alat za upoznavanje Hilde s osnovnim konceptima filozofije. Ovaj roman nije samo puko štivo, već sredstvo putem kojeg Hilde može istraživati i razmišljati o dubokim filozofskim temama.

Kroz ovaj nekonvencionalan odgojni pristup, major Knag potiče Hilde na razmišljanje o različitim perspektivama i kompleksnim pitanjima. Ova vrsta edukacije osnažuje Hilde za razvoj vlastitog intelekta i razumijevanje svijeta oko sebe, čak i kad njezin otac nije prisutan. Čitanjem romana ona stječe temeljno znanje o filozofiji i postaje sposobna za kritičko razmišljanje. Major Knag pokazuje da se odgoj ne mora svoditi samo na fizičku prisutnost roditelja, već se može ostvarivati i putem knjiga i umjetnosti kako bi se potaknulo razmišljanje i razvoj kod djeteta. Ovaj odgojni pristup naglašava važnost poticanja dječje znatiželje i intelektualnog razvoja kroz kreativne načine, kao što je književnost:

„Tada sam odlučio da ću ti napisati knjigu o filozofiji. Bio sam u velikoj knjižari u Kristiansandu, u knjižnici također. Nije bilo ničega za omladinu” (Gaarder, 2017, 48).

„Hilde je prepoznala slova tatinog pisaćeg stroja koji je uzeo sa sobom u Libanon. Zar joj je napisao knjigu? Na prvoj stranici bio je rukom ispisan veliki naslov: SOFIJIN SVIJET” (...) „Hilde okrene stranicu. Na vrhu sljedeće stranice počinjalo je prvo poglavlje. Naslov je bio: »Rajski vrt«” (Gaarder, 2017, 269).

„ – O, to je samo neka priča.

– Priča?

– Da, priča. I usput filozofska knjiga. Tako nešto!” (Gaarder, 2017, 273).

Kroz radnju zaključujemo da je Sofie zapravo Hildin *alter ego* i da usporedno uče jedna drugu:

„Sofie pritisne kažiprst o nos u zrcalu i reče:

– Ti si ti.

Ne dobivši odgovor, preokrene rečenicu naglavce i reče:

– Ja sam ti.” (Gaarder, 2017, 9)

„U trenu munjevit, ali sasvim jasne vizije, Hilde osjeti da je Sofie nešto više od tinte i papira. Ona postoji” (Gaarder, 2017, 279).

Utjecaj prijateljstva na razvoj osobnosti glavnoga lika u romanu „Sofijin svijet”

U romanu *Sofijin svijet* prijateljstva imaju znatan utjecaj na razvoj glavne junakinje, Sofie Amundsen. Sofie ima dva važna prijatelja: Alberta Knoxa i Jorunn, a oba prijateljstva oblikuju njezinu osobnost i pomažu joj u istraživanju svijeta i filozofskih pitanja.

Albert Knox ima ključnu ulogu u njezinu životu. Njihova povezanost započinje putem tajanstvenih pisama i zaokružuje se putem knjige koju je otac poslao Hilde. On navodi Sofie da razmišlja dublje o filozofskim pitanjima i potiče njezinu znatiželju. Njihova interakcija pomaže Sofie da se razvija kao intelektualna osoba i istražuje dublje koncepte stvarnosti, znanja i egzistencije.

S druge strane, prijateljstvo s Jorunn pruža Sofie sasvim drugačiju dimenziju prijateljstva. Jorunn je Sofijina školska prijateljica s kojom dijeli svakodnevne trenutke i razgovore. Kroz ovo prijateljstvo Sofie doživljava osjećaj pripadnosti i podrške u svakodnevnom životu. Jorunn joj omogućuje da lakše izrazi svoje ideje, postavi pitanja i razmijeni mišljenja o različitim temama, uključujući i filozofske. Važno je naglasiti ravnotežu u vremenu koje se provodi s prijateljima. Previše provedenoga vremena s prijateljima može negativno utjecati na dječji razvoj stoga je ključno održavati ravnotežu između svakodnevnih prijateljstava, kao što je ono s Jorunn, i dubokih razmišljanja potaknutih odnosom s Albertom Knoxom.

U konačnici, prijateljstva Sofie s Albertom Knoxom i Jorunn imaju ključnu ulogu u razvoju njezine osobnosti i potiču je na razmišljanje, postavljanje pitanja i istraživanja svijeta oko sebe čime se ostvaruje temeljno poslanje romana.

PRIKAZ OBRAZOVANJA I POUČAVANJA U ROMANIMA

Obrazovanje i poučavanje u romanu *Tajna igračih karata*

Naglasak na zadovoljavanju sposobnosti, interesa i potreba učenika uvelike se povezuje s razvojem govora, posebice u slučaju Hansa Thomasa. Michael Howe ističe da „govor postaje moguć tek nakon što dijete prođe kroz različite predjezične faze i da je sposobnost usvajanja jezika rezultat evolucije mozga” (Howe, 2002, 15). To znači da ljudi nisu rođeni s unaprijed postavljenim mehanizmima za pamćenje jezičnih pravila, već ih razvijaju kroz iskustvo i učenje.

Hans Thomas uči se izazovima i stjecanju vještina putem igre koja ima ključnu ulogu u njegovom obrazovanju i razvoju govora. Kroz igru pasijans Hans Thomas mora razviti koncentraciju, strpljenje i pažnju, no također razvija i vježba pamćenje, kritičko razmišljanje, analitičke sposobnosti, vokabular, ali zadire i u svoju nutrinu što mu pomaže u procesu samospoznaje.

„Rečenice se moraju popamtiti, a upamtiti jednu rečenicu nije nimalo jednostavna zadaća za patuljke koji su gotovo bez zrnca razuma. – Tako na Džokerski dan izgovaraju tu svoju rečenicu? – Tako je, no to je tek prva faza igrokaza. Nato je Džoker na redu. On ne izmišlja svoju rečenicu, ali dok oni izgovaraju one rečenice, on sjedi na povišenom mjestu i sve ih bilježi. Tijekom Džokerske proslave on im mijenja redoslijed, kako bi sve rečenice dale suvislu cjelinu. On niže patuljke u pravom redoslijedu. Ponavljaju svoje rečenice, a svaka pojedina rečenica postaje djelićem goleme bajke” (Gaarder, 2005, 178).

Pasijans je igra koju obično igra jedan igrač, a cilj je složiti sve karte prema određenim pravilima što zahtijeva strpljenje, koncentraciju i logičko razmišljanje.

„(Otac) Nije bio zagrijan za kartanje, nije slagao pasijans, slagao sam ga ja” (Gaarder, 2005, 61).

„Za pasijans se ne traži samo strpljivost nego i mnogo vremena, dokonost” (Gaarder, 2005, 115).

Autor konstruira roman na način da svako poglavlje nosi naslov prema jednoj igraćoj karti, a na kraju svakog poglavlja nalazi se naizgled nasumična rečenica koja postaje dio karte rečenice u igri što možemo povezati s viđenjem Johana Huizinge koji tvrdi da igrajući se, um i govor neprestano se kreću od

konkretnog prema apstraktnom. Svaki put kad se izražava nešto apstraktno upotrebljava se metafora, a u svakoj metafori krije se igra riječima (Huizinga, 1992, 12).

Roman prikazuje kako igra može biti edukativna i poticati razvoj kritičkog razmišljanja i koncentracije kod djece, odnosno pasijansom Hans Thomas uspijeva dešifrirati svoj identitet i razumjeti sebe, a istovremeno postavlja temelj za razvoj svojega govora i sposobnosti razmišljanja.

Djeca se, uobičajeno, igraju na mjestima koja su pod izravnim utjecajem opasnosti – igrališta, šume, napuštene zgrade i slično, odnosno: „Mi djeci nudimo ograničena mjesta za igru koja gotovo da i ne nude mogućnosti istraživanja” (Flitner, 2005, 74–75). Opasnost se krije u nepredviđenim okolnostima kao što su promet, nasilnici, odbačeni opasni predmeti, neprimjerene infrastrukture koji mogu biti pogubni, što upućuje na potrebu za povećanim oprezom koji djeca zanemaruju (Flitner, 2005).

Igra je moćno sredstvo odgoja i samorefleksije kojom se dobiva slika svojega „ja”, odnosno, „igra ima specifičnu ulogu u humanoj ontogenezi. U njoj dijete aktivno angažira sve svoje mogućnosti, te pronalazi one igre koje anticipiraju njegov psihički i tjelesni razvoj” (Duran, 2001, 23). Najzahtjevnije što učitelj ili onaj tko podučava mora napraviti jest „uskladiti vrstu učenja s razinom sposobnosti, interesa i potreba svakog učenika” (Kyriacou, 2001, 73), a za Hansa Thomasa to je igra riječima:

„Sve sam nazive i cestovne oznake čitao odostraga, ne bih li otkrio kakvu tajnu riječ. Katkad bih imao više sreće, katkad manje. Roma tako postaje amor, taj joj naziv izvrsno odgovara” (Gaarder, 2005, 49).

Također treba uputiti na važnost prilagodbe metode učenja razini sposobnosti, interesa i potreba svakog učenika. To je ključno za uspješno obrazovanje. Autor dodatno ilustrira ovu ideju upotrebom igre riječima čime istražuje značenje riječi čitajući ih unatrag i tražeći tajne riječi:

...„Onsaj itavonemi ujims en es etrak – rekao je” (Gaarder, 2005, 119).

Dakako, ponovno valja naglasiti važnost igre u razvoju djece te potrebu za prilagodbom učenja pojedincima kako bi se potaknuo njihov razvoj i rast.

Obrazovanje i poučavanje u romanu *Sofijin svijet*

Obrazovanje za oslobođenje, kako navodi Paolo Freire, leži u tome da „obrazovanje mora započeti razrješenjem suprotnosti učitelj – učenik te

izmirenjem da oba sudionika procesa budu istodobno i učitelj i učenik” (2002, 58). U romanu je učenje prikazano u dvjema fazama; prva se faza odvija se za vrijeme redovitoga školovanja, dok druga faza nastupa kada Sofie pristupi tečaju i započne primjenjivati naučeno. Sofie je u prvoj fazi prosječna učenica; ne preispituje autoritete, nije zainteresirana za rad, nije uočljivo nikakvo devijantno ponašanje, no potreban joj je „kompetentan vodič i savjetnik” (Cernăuți-Gorodețchi, 2007, 191):

„U školi su učili da je Bog stvorio svijet, i Sofie se sada pokušala umiriti mišlju da je to ipak najbolje rješenje cijele zavrzlake” (Gaarder, 2017, 12).

Druga faza njezina učenja započinje upoznavanjem Alberta Knoxa koji je tečajem filozofije potakne na istraživanje svijeta. Ona tada ispoljava skriveni entuzijazam pa stečeno znanje iz školskih predmeta počinje povezivati s onim znanjem koje je naučila na tečaju, a njega možemo promatrati kao izvanškolsku aktivnost. Takav pristup sugerira da je važno povezivati znanja te ih transferirati u svakodnevni život. Učenje i obrazovanje provode se komunikacijom, dakle govorimo o odgojno-obrazovnoj komunikaciji iz koje proizlazi „odgojno-obrazovno zbivanje s pravilnošću koju je nužno poznavati ako se doista želi postići postavljeni cilj” (Marinković, 1981, 98):

„Sofie je s mukom izdržala posljednje školske sate. Neke je predmete bolje svladavala otkako je počeo tečaj filozofije. Obično je u većini predmeta lebdjela između trojke i četvorke, ali u posljednjih mjesec dana dobila je čistu četvorku iz ispita iz društvenih znanosti i jednog domaćeg pismenog rada” (Gaarder, 2017, 208).

J. F. Herbart naglašava da odgojna nastava treba obrazovati tako da bude usmjerena prema svrsi odgoja. Ona treba poticati dublje razumijevanje i svjesnost te istovremeno razvijati spoznaju i sudjelovanje učenika. Po Herbartu, temelj odgojne nastave nije unaprijed postavljen nastavni plan i program, već konkretno iskustvo svakog pojedinog učenika (Palekčić, 2015, 140). Nadalje, isti sadržaj znanja može biti prenesen na različite načine kao što su slike, crteži, riječi (pisane i izgovorene), eksperimenti, promatranje prirodnih pojava, simbolički prikazi, filmovi, simulacije, igre uloga i analiza slučajeva. Način prijenosa znanja ovisi o volji, spremnosti, znanju i vještinama učitelja (Jelavić, 2008, 46):

„Tamo ništa ne učimo... Velika razlika između školskog učitelja i pravog filozofa je ta da učitelj misli da zna masu stvari koje cijelo vrijeme naturava učenicima. Filozof pokušava doći do zaključka zajedno s učenicima” (Gaarder 2017, 71).

„Da je učitelj filozofije originalan, već je dugo znala. Ali činilo joj se da prelazi svaku granicu kada koristi načine poduke koji krše sve poznate prirodne zakone” (Gaarder, 2017, 77).

Tekst također spominje školsku provjeru znanja koja se može provoditi usmenim ili pismenim putem. Pismena provjera znanja obično uključuje domaću zadaću koju učenik napiše i ocjenjuje se u školi ili radove koje učenik samostalno izrađuje tijekom nastave. U romanu, Sofie piše esej u kojem primjenjuje naučeno, što ukazuje na proces učenja i razmišljanja koji je stekla tijekom svojeg filozofskog putovanja:

„– Počela sam učiti filozofiju – reče. – To je dobra podloga za vlastito mišljenje.

– Ali, meni zato nije lakše ocijeniti tvoj rad. Moram ti dati 2 ili 5.

– Zato što je odgovor potpuno točan ili potpuno pogrešan? Misliš li to reći?

– Neka bude 5 – reče učitelj. – Ali sljedeći put moraš učiti” (Gaarder, 2017, 123).

Grgin (2001) navodi da su zadaci esejskoga tipa oblikovani u formi pitanja koja od učenika zahtijevaju različite vrste odgovora, uključujući nabranje, opisivanje, tumačenje, usporedbu, prikazivanje u osnovnim crtama, suprotstavljanje, kritiziranje, potkrepljivanje dokazima, analizu i komentiranje. Ispitivanje i procjenjivanje znanja učenika ključni su dijelovi obrazovnog procesa. To omogućava nastavnicima da kontroliraju koliko dobro učenici ovladavaju gradivom određenog predmeta. Također, ova vrsta procjene pruža nastavnicima povratne informacije o vlastitom radu, pomažući im prilagoditi nastavu kako bi više odgovarala potrebama i razinama razumijevanja njihovih učenika:

„O zadaći za ponedjeljak nije ni stigla razmisliti. Možda će imati test iz vjeronauka, ali učitelj je običavao reći da cijeni zalaganje i mišljenje učenika. Sofie je osjećala da polako gradi temelj za oboje” (Gaarder, 2017, 118).

Herbert Gudjons (1993, 19) navodi da je pedagogija sastavljena od četiri velike discipline: povijesti pedagogije, opće pedagogije, komparativne pedagogije te posebne pedagogije. Unutar posebne pedagogije nalazi se mnogo poddisciplina među kojima je i školska pedagogija, koja se pak grana na teoriju škole i školske organizacije, teoriju curriculumuma i teoriju nastave.

Iz teorija nastave, didaktike, razvile su se metodike poučavanja pojedinog nastavnog predmeta.

U romanu su putem pisama ili učiteljevim usmenim izlaganjima predstavljene metodički obrađene tematske cjeline koje nailazimo u svim legitimnim kurikulumima (hrvatskim, stranim) za nastavni predmet Filozofija:

„Hilde je znala da je njezinog oca zanimala filozofija. Napisao je u novinama da bi filozofija morala biti običan školski predmet. Članak se zvao: »Zašto filozofija mora ući u Nastavni plan?« ” (Gaarder, 2017, 271).

Filozofsko mišljenje nastaje u dijalogu, stoga je ključna uloga učitelja pomoći učeniku problematizirati razmatrane stavove, pretpostavke i njihove implikacije. Također je važno pomoći učeniku sagledati te stavove u različitim kontekstima, aktualizirati ih i na taj način otvori diskusiju. U tom dijalogu, učitelj djeluje kao moderator i aktivni sudionik. Ovaj dijalog može se ostvariti između učenika međusobno, između učenika i učitelja, te putem analize filozofskih tekstova i razmišljanja o njima. Takav pristup omogućava učenicima razvijati kritičko razmišljanje, analitičke vještine i dublje razumijevanje filozofskih koncepta (Marinković, 2008). Primjer obrade nastavne jedinice na temu *George Berkeley* u ovom je slučaju izrazito prikladan; Berkeleyjevu filozofiju potrebno je dovesti u kontekst s fantastičnom pričom. U odabranome udžbeniku Borisa Kalina (2010, 251–254) koji jest napisan za nastavni predmet Filozofija, potrebna se tema nalazi u cjelini „Britanski empirizam”. Kako stoji u metodičkom udžbeniku Josipa Marinkovića (2008, 114–121) fazu izvođenja započinjemo ponavljanjem prethodno naučenoga o stajalištima Johna Lockeja, a što se dovodi u odnos s Berkeleyjevom tezom:

„ – Locke je dakle mislio, kao i Decartes i Spinoza, da je fizički svijet stvaran.

– Da? ” (Gaarder, 2017, 262)

Sada problematiziramo tvrdnju *fizički je svijet stvaran*:

„ – Berkeley upravo u to sumnja, držeći se dosljednog empirizma. On kaže da je ono što opažamo jedino što postoji. Ali, ne opažamo »materiju«, »tvar«. Ne opažamo stvari kao opipljive »stvari«. Pretpostavljati da iza onoga što opažamo postoji kakva »supstancija« značilo bi stvarati prenegao, pogrešan zaključak. Nemamo apsolutno nikakav iskustveni dokaz za tu tvrdnju” (Gaarder, 2017, 262).

Dajemo glas učenicima – neki učenici složiti će se s tvrdnjom, a pojedini će pokušati argumentirati slabe točke te tvrdnje:

- „ – Glupost. Evo, vidi! Sofie udari šakom o stol.
- Jao! – uzvikne, tako je jako udarila. – Zar ovo nije dokaz da je stol zaista stol, materijalna, tvarna stvar?
- Što si osjetila?
- Osjetila sam da je tvrd.
- Dobila si jasan dojam nečeg tvrdog, ali nisi osjetila samu tvar stola. Isto tako možeš sanjati da si udarila u nešto tvrdo, ali u snu valjda nema ničeg tvrdog?” (Gaarder, 2017, 262).

Na školsku ploču bilježimo:

George Berkeley (17. – 18. st.)

„Rasprava o principima ljudske spoznaje”

Izvor svega znanja je iskustvo (empirist).

Nakon što je učenik uspješno shvatio ono krucijalno, zaključujemo:

- „ – Pa... Sve što vidimo i osjećamo »posljedica je Božje moći«, rekao je Berkeley. Jer, Bog je »prisno prisutan u našoj svijesti, gdje izaziva preobilje ideja i osjeta kojima smo stalno izloženi.« Sva priroda oko nas, cijelo naše postojanje počiva, dakle, u Bogu. On je jedini uzrok svega što jest” (Gaarder, 2017, 263).

Dakle, komunikacija između učenika i učitelja odvija se heruističkim pristupom u kojemu učitelj postavlja niz heurističkih pitanja kako bi vodio učenika prema dubljem razumijevanju problema. Na kraju, cilj je da učenik samostalno otkrije rješenje, čime se potiče aktivno učenje (Bežen, 2008).

Tijekom nastavnoga sata, nastavnik se služi pločom kako bi bilježio relevantne podatke, čitao i analizirao odabrani tekst te postavljao mnogo ciljanih pitanja kako bi potaknuo razmišljanje učenika. U ovome romanu to nije nužno jer su glavna stajališta filozofije Georgea Berkeleyja već sažeto pojašnjena.

Ovakav pristup omogućava dublje razumijevanje i potiče kritičko razmišljanje kod učenika, što je ključno u procesu obrazovanja.

PRIKAZ GLAVNOGA LIKA KAO ZAOKRUŽENE LIČNOSTI

Glavni lik kao zaokružena ličnost – Hans Thomas

Postati zaokruženom ličnosti rezultat je kontinuiranoga procesa razvoja. Ta osobina zadovoljava pet glavnih odrednica, tj. dimenzija koje je definirao Lewis L. Goldberg (1990) – ekstraverzija, emocionalna stabilnost, savjesnost, suradljivost i intelekt, odnosno otvorenost za učenje, rast i prilagodbu kako bi osoba postala bolja verzija sebe, a općenito govoreći, pod odgojem „podrazumijevamo procese razvoja čovjeka koji za cilj imaju razvoj osobnosti” (Rosić, 2005, 31). Hans Thomas jest zaokružena ličnost, zadovoljio je ekstraverziju i suradljivost zbog toga što je sposoban upravljati svojim emocijama, ali je ujedno i empatičan prema emocionalnim potrebama drugih ljudi, odnosno Hansa Thomasa upoznajemo kao dječaka kojega je u ranome djetinjstvu napustila majka. Brigu o njemu preuzeo je njegov otac, a zajedno su krenuli na put preko Europe kako bi pronašli Majku. Hans Thomas nije razvio animozitet prema Majci usprkos tomu što je stavila svoje potrebe ispred njegovih: „Mamu sam dugo grlio, tad mi je šapnula na uho da će me sutra ujutro odvesti u najskuplju atensku slastičarnu. Već počinju naše male tajne” (Gaarder, 2005, 248). Veza između majke i sina već je rođenjem dvosmjerna, no ovdje je i usporedna. Naime, Majka ga je napustila kako bi pronašla sebe, a on je, u potrazi za njom, slučajno pronašao *Žemičku Knjižicu* koja ga je sadržanom pričom uputila da otkrije svoje „ja” kroz povijesti obitelji ili tim je putovanjem razvio samosvijest – upoznao je sebe, svoje vrijednosti, snage i slabosti. Dječak se nalazi u razdoblju rane adolescencije, stoga je za očekivati da će se javljati problemi kao što je potreba odvajanja od roditelja, prilagodbe na vanjski svijet, prihvaćanja vlastitih mogućnosti i nemogućnosti, odnosno potencijalno će se razviti prkos koji može rezultirati neželjenim posljedicama. Potrebno je da u tome periodu roditelj nadgleda i usmjerava ponašanje adolescenta i utječe na njega pružajući mu model prihvatljivoga ponašanja koji je u skladu s djetetovim bićem. Nadalje, na njegovom je primjeru vidljivo zadovoljenje intelektualne znatiželje, odnosno on je osoba koja ima želju za učenjem, rastom i razvijanjem svojih sposobnosti i to pomoću igre riječima pomoću kojih je razvio vlastiti način učenja što mu je od krucijalne važnosti za nastavak školovanja. U konačnici zbog toga što nije razvio nijedan oblik devijantnoga ponašanja, odnosno posjeduje emocionalnu stabilnost, zaslužan je njegov otac koji mu pruža primjer model prihvatljivoga i odgovornog ponašanja, što znači da Hans Thomas posjeduje sposobnost rješavanja problema i dobro razvijene socijalne vještine.

Glavni lik kao zaokružena ličnost – Sofie Amundsen

Sofie Amundsen je petnaestogodišnjakinja kojoj se ustaljeni i poznati život potpuno promijenio prihvaćanjem učenja o filozofiji. Važno je skrenuti pažnju na značenje njezinoga imena – Sofie – koje nosi značenje „znanje, mudrost, vještina” (Šimundić, 2006, 313) što potvrđuje tečajem filozofije. Sofie je uvidjela da svijet nije onakvim kakvim se čini i da je potrebno naučiti postavljati prava pitanja kako bismo dobili ispravne odgovore:

„ – Pa nitko ionako ne zna odgovore na ta pitanja. Mi ih ne učimo čak ni postavljati” (Gaarder, 2017, 181).

Osim što je produbila znanje i ojačala učenje, sve usvojeno znanje pomoglo joj je i u obrazovanju, odnosno ima bolji školski uspjeh. Ulogu glavnoga odgovajatelja ima filozof Alberto Knox koji je iznimnim pedagoško-metodičkim radom uspješno zamijenio odsutnoga oca i majku koja ne može dostatno odgovoriti na Sofijine potrebe. Iako Jorunn u romanu nije nositelj radnje, već je koncipirana tako da samo sudjeluje u Sofijinim tajnama i otkrivanju stvarnosti, njezin je lik potvrda da je prijateljstvo jedna od najmoćnijih uloga u ljudskom životu jer joj je dodijeljena osoba od povjerenja, iako je Sofie produkt mašte jednoga oca.

Nadalje, spoznajom da ona nije osoba već fiktivni entitet, Sofie čini iskorak iz zadane strukture – odlučuje izaći iz Priče i postati stvarnom osobom, čime Autoru (Hildinom ocu) oduzima moć upravljanja njezinim životom, odnosno, u potpunosti se osamostaljuje.

„Prije su oni nas slušali, a mi ih nismo mogli vidjeti. Sada mi njih slušamo, a oni nas ne vide” (Gaarder, 2017, 482).

Promatramo li ju u kontekstu Goldbergove petofakturske strukture – zaključujemo da se Sofie razvila u zaokruženu ličnost jer je ekstraverziju i emocionalnu stabilnost gradila pomoću Alberta Knoxa čime je u konačnici i uspjela izaći iz „priče u priči“, odnosno biti osoba, a ne Hildin *alter ego*. Također, savjesnost joj je pomogla kako bi postigla bolji školski uspjeh jer je tečajem filozofije pronašla odgovarajući model učenja, što je posljedično utjecalo i na njezinu suradljivost i intelekt, a upravo je bogaćenje intelekta glavna premisa Albertova tečaja filozofije.

ZAKLJUČAK

Analizom romana *Tajna igračih karata* i *Sofijin svijet* pratimo sazrijevanje protagonista – Hansa Thomasa i Sofie Amundsen. Oba protagonista su adolescenti (13 – 15 godina) koji tragaju za identitetom. Oba se romana mogu smatrati bildungsromanima, a detaljnije su navedene one odrednice koje kazuju što odgoj (njem. *Bildungs*) čini odgojem, odnosno da su romani pedagoška fikcija. Apostrofiranjem Goldbergovih pet dimenzija dobiva se uvid u to jesu li, na kraju radnje, Hans Thomas i Sofie zaokružene ličnosti. Hans Thomas tražeći Majku otkriva povijest svoje obitelji, dok Sofie pristupivši Tečaju filozofije otkriva da ona zapravo nije ona, odnosno ljudsko biće te odlučuje izaći iz Priče kako bi se formirala u vlastiti entitet. Hans Thomas lišen je odnosa s prijateljima i učiteljima, što u konačnici ne predstavlja značajniju prepreku za njegov psihosocijalni razvoj. Sofie Amundsen također u svoj život značajnije ne uključuje prijatelje i učitelje sve dok ne upozna filozofa Alberta Knoxa, koji joj postane i prijatelj i učitelj, ali i izvor ideje o vlastitom osamostaljivanju što je osobito dragocjeno jer ukoliko se učenika poučava na primjeren način, utoliko će uspjeh biti bolji stoga što učenik pronalazi smisao onoga što uči. Važno je napomenuti da likovi nemaju narušen obiteljski sklad, iako je Hansu Thomasu odsutna majka, a Sofiji otac.

Temeljem iznesenih pedagoških postavki, zaključujemo da su oba protagonista odrasla uz primjerenu roditeljsku skrb i da su se pruženim obrazovanjem i stečenim prijateljstvima oba protagonista uspjela razviti u svojoj punini – spoznali su tko su oni.

LITERATURA

1. Bedeniković Lež, M. (2009). Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 58, 3, 331-344.
2. Bežen, A. (2008). *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil.
3. Brajša, P. (1995). *Očevi, gdje ste?* Zagreb: Školske novine.
4. Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgojam li dobro svoje dijete?* Zagreb: Marko M. usluge.
5. Buljubašić-Kuzmanović, V. (2016). *Socijalna kultura škole i nastave*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet.
6. Cernăuți-Gorodețchi, M. (2007). Multiple Worlds in Juvenile Fiction: Lewis Carroll, Michael Ende, Jostein Gaarder. *Philologica Jassyensia*, 3, 2, 191-199.
7. Duran, M. (2001). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Flitner, A. (2005). *Konrade, tako je govorila gospođa mama*. Zagreb: Educa.
9. Freire, P. (2002). *Pedagogija obespravljenih*. Zagreb: Odraz.
10. Gaarder, J. (2005). *Tajna igračih karata*. Zagreb: Znanje.
11. Gaarder, J. (2017). *Sofijin svijet*. Zagreb: Znanje.
12. Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
13. Grgin, T. (2001). *Školsko ocjenjivanje znanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
14. Goldberg, L. R. (1990). An alternative "Description of Personality": The Big Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
15. Gudjons, H. (1994). *Pedagogija: temeljna znanja*. Zagreb: Educa.
16. Howe, M. J. A. (2002). *Psihologija učenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
17. Hranjec, S. (2009). *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.
18. Huizinga, J. (1992). *Homo*. Zagreb: Naprijed.
19. Jelavić, F. (2008). *Didaktika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
20. Juul, J. (2008). *Život u obitelji*. Zagreb: Naklada Pelago.
21. Kalin, B. (2010). *Povijest filozofije*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Klarin, M. (2006). *Razvoj u kontekstu različitih socijalnih odnosa*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
23. Kyrocou, C. (2001). *Temeljna nastavna umijeća*. Zagreb: Educa.
24. Marinković, J. (1981). *Utemeljenost odgoja u filozofiji*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Marinković, J. (2008). *Metodika nastave filozofije*. Zagreb: Školske novine.
26. Palekčić, M. (2015). *Pedagoškijska teorijska perspektiva*. Zagreb: Erudita.
27. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Izdanja Filozofskoga fakulteta u Rijeci.
28. Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola*. Rijeka: Naklada Žagar.
29. Šimundić, M. (2006). *Rječnik osobnih imena*. Zagreb: Matica hrvatska.

30. Tenžera, V. (1988.). *Makar se i posvadali*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
31. Winkel, R. (1996). *Djeca koju je teško odgajati*. Zagreb: Educa.

THE EDUCATIONAL AND FORMATIVE ELEMENTS IN THE NOVELS “THE SOLITAIRE MYSTERY” AND “SOPHIE’S WORLD” BY JOSTEIN GAARDER

The aim of this paper is to examine the relationship between pedagogy (theory and practice of education) and literary works through the interpretation of Jostein Gaarder's novels – The Solitaire Mystery and Sophie's World. In the introductory paragraph, we portray how the author nurtures his protagonists, emphasizing their educational and developmental elements. The central section is focused on the presentation of education and teaching, supported by a comparison of teaching Philosophy in the novel and in school practice. In the final section, based on the previously mentioned facts and factors, we present the protagonists of both novels as well-rounded personalities, guided by Goldberg's The Big-Five Factor Structure. Although the novels are undeniably a product of imagination, it is worth exploring the extent to which the author can contribute to the education of his predominantly young readers through fictional characters.

Keywords: pedagogical fiction, bildungsroman, education, learning, maturation